

Senioriosaajaopiskelijoiden ja heidän opettajiensa osaamisen kehittyminen koulutuksen aikana opettajien arvioimana

Abstrakti

Artikkelissa käsiteltävä tutkimus on osa Senioriosaaja-projektin pilottivaiheen tutkimusta. Projektin yhtenä tehtävänä on kouluttaa vapaaehtoistyön koordinoijia ja ryhmänvetäjiä. Projekti toteutetaan Laurea-ammattikorkeakoulun ja Vantaan sosiaali- ja terveystoimen vapaaehtoistoiminnan tukiyksikön yhteistyönä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää pilottiryhmän senioriosaajaopiskelijoita opettaneiden näkemyksiä omasta ja senioriosaajaopiskelijoiden osaamisen kehittymisestä senioriosaajakoulutuksen aikana. Tutkimuksen pääaineisto koostui opettajien haastatteluista. Aineisto analysoitiin sisällön analyysiä käyttäen.

Tulosten mukaan sekä opettajien että senioriosaajien osaamisen kehittymistä edistivät heidän henkilökohtaiset ominaisuutensa, senioriosaajakoulutuksen opetussuunnitelma ja opetus ja senioriosaajaopiskelijoiden ja opettajien tiedollistaidollisen osaamisen kehittyminen. Kehittämisehdotuksina nostettiin esille opetussuunnitelman edelleen kehittäminen, opiskelijoiden ohjaaminen ja palautteen antaminen, opiskelijoiden osaamisen hyödyntämisen vahvistaminen, opiskelijoiden toimintavalmiuksien tukeminen ja senioriosaajakoulutuksen jatkotoimenpiteet.

1 Johdanto

Senioriosaaja-projektiin sisältyy vapaaehtoistyöhön liittyvää koulutusta, tutkimusta ja ammattikorkeakoulun opiskelijoiden ja senioriosaajien yhteisprojekteja. Tässä artikkelissa raportoidaan vain Senioriosaaja-projektin pilottivaiheeseen liittyvää koulutusta opettajien arvioimana. Projektissa senioriosaajalla tarkoitetaan henkilöä, joka on kouluttautunut vapaaehtoistoiminnan koordinoijaksi tai ryhmänvetäjäksi.

Senioriosaaja-projektin avulla pyritään monipuolistamaan ammattikorkeakoulujen aluekehitystyötä ja tarjoamaan vaihtoehtoisia toimintamahdollisuuksia kolmanteen ikään ehtineille kansalaisille. Kolmannen iän kansalaisilla artikkelissa tarkoitetaan lähellä eläkeikää olevaa tai sen järkeistä elämänvaihetta. Kolmanteen ikään ehtineiden kansalaisten toivotaan säilyttävän mahdollisimman kauan toimintakykyisyytensä ja pystyvän kehittämään tietojansa ja taitojaan voidakseen toimia aktiivisina kansalaisina yhteiskunnassa (STM 2003).

Kolmanteen ikään ehtineet kansalaiset Suomessa osallistuvat runsaasti vapaaehtoistoimintaan (ks. Vaarama ym. 1999). Toimintaan tarvitaan yhä enemmän myös toiminnan koordinoijia ja ryhmien vetäjiä. Senioriosaaja-projektin yhtenä toimintamuotona on vapaaehtoistoiminnan

koordinaattoreiden ja ryhmänvetäjien kouluttaminen. Pilottivaiheen koulutus samoin kuin myöhemmät koulutusosuudet on toteutettu yhteistyössä Laurea-ammattikorkeakoulun ja Vantaan sosiaali- ja terveystoimen vapaaehtoistoiminnan tukiyksikön kanssa.

Senioriosaajien pilottiryhmän koulutus toteutettiin vuonna 2006. Koulutukseen osallistui 7 naista ja 3 miestä. Osallistujat, jotka olivat varsinaisella tai varhaiseläkkeellä, olivat iältään 56 - 68 -vuotiaita. Heistä lähes kaikilla oli kokemusta vapaaehtoistoiminnasta. Osallistujat olivat ammatiltaan opettajia, hoitotyöntekijöitä, sihteereitä tai muita hallintohenkilöitä. Heidän koulutukseen hakeutumisen motiiveina olivat halu löytää mielekästä tekemistä eläkkeelle siirtymisen jälkeen ja halu osallistua uudella tavalla lähimmäisten auttamiseen.

Koulutuksessa mukana olleet kuusi opettajaa olivat taustaltaan kasvatustieteeseen, sosiaalityöhön ja/tai hoitotyöhön perehtyneitä opettajia. Heillä kaikilla oli kokemusta vapaaehtoistoiminnasta. Neljä opettajista oli ammattikorkeakoulun lehtoreita ja yksi ammattikorkeakoulussa työskentelevä projektipäällikkö. Yksi opettaja toimi Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimen vapaaehtoistoiminnan tukiyksikön suunnittelijana.

Artikkelissa kuvattavan tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää pilottiryhmän senioriosaajaopiskelijoita opettaneiden näkemyksiä omasta ja senioriosaajaopiskelijoiden osaamisen kehittymisestä senioriosaajakoulutuksen aikana. Tutkimustehtävät olivat: Mitkä tekijät edistivät opettajien näkemysten mukaan heidän omaa ja senioriosaajaopiskelijoiden osaamisen kehittymistä? ja Miten opettajat halusivat kehittää senioriosaajien koulutusta?

2 Senioriosaajakoulutuksen tausta

Senioriosaajakoulutus lähti liikkeelle Saksassa toteutetun Senioriosaaja-hankkeen ideoiden pohjalta. Saksan senioriosaaja-hanke (seniorTrainer-hanke) toteutettiin valtion kustantamana 5-vuotisena kehittämishankkeena. Hankkeen tarkoituksena oli hyödyntää ikääntyvien osaamista ja lisätä ikääntyvien ihmisten tunnustettavuutta yhteiskunnallisena pääomana ja voimavarana. Hanke, joka toteutettiin Saksan 16 liittovaltioissa (Bundesländer), sisälsi koulutusta, tutkimusta ja erilaisia projekteja. Hankkeen tuloksena kehitettiin valtakunnallinen seniorTrainer -opetusohjelma. (Braun ym. 2004, Burmeister ym. 2005, Burmeister 2006.)

Suomen senioriosaaja-projektin tavoitteena oli edistää ammattikorkeakoulujen alueellista ja työelämän kanssa tehtävä yhteistyötä. Pyrkimyksenä oli luoda mahdollisuuksia ikääntyvien elinikäiseen oppimiseen ja hyödyntää heidän kokemustaan ja osaamistaan vapaaehtoistyön toimijoina. Senioriosaaja-projektin ja siihen liittyvän koulutuksen tavoitteena oli olla yksi vaihtoehto kolmanteen ikään ehtineille kansalaisille.

Kolmas ikä sijoittuu useimmiten eläkkeelle jäämisen ajankohtaan, jolloin monilla kyseiseen ikään ehtineillä on mahdollisuus toteuttaa henkilökohtaiset toiveensa ja tavoitteensa (ks. Laslett 1989). Kolmatta ikää voidaan pitää pikemminkin elämäntilanteeseen liittyvänä vaiheena tai käännekohtana kuin

kronologiseen ikään perustuvana määrittelynä. Kolmannessa iässä korostuu tavoitteellinen toimijuus ja sitä kautta muotoutuva elämänhallinta. Osa ihmisistä pyrkii rakentamaan elämäänsä työelämästä tutun mallin mukaisesti osallistumalla esimerkiksi koulutukseen tai vapaaehtoistyöhön (Muhonen & Ojala 2004). Muun muassa tähän haasteeseen Senioriosaaja-projekti pyrkii vastamaan.

Kolmannen ikävaiheen ihmisillä on runsaasti elämän ja työelämän kokemusta ja osaamista. Sitä on mahdollisuus hyödyntää vapaaehtoistoiminnassa. Ikääntyvien järjestöosallistuminen on Suomessa EU:n huipputasoa. Rungas puolet yli 60-vuotiaista osallistuu järjestön tai seurakunnan toimintaan (Vaarama ym. 1999). Noin 28 % 65 -74 -vuotiaista miehistä ja naisista sekä 24 % 75-vuotiaista miehistä ja 15 % naisista on ilmoittanut osallistuvansa vapaaehtoistoimintaan. He toimivat eläkeläisjärjestöissä, uskonnollisissa yhdistyksissä ja seurakunnissa sekä sosiaali- ja terveysjärjestöissä. (Koskinen 2004.)

Suurten ikäluokkien (1945 -1954) edustajilla, potentiaalisina vapaaehtoistojoina, on runsaasti osaamista. He ovat hyvin edustettuina yhteiskunnan eri ryhmissä (Koskinen 2004). Heistä 29 %:lla on korkea-asteen koulutus, 39 %:lla keskiasteen koulutus ja 32 %:lla perusasteen koulutus (Koskinen 2004, ks. myös Tiisanoja 2002). Jo olemassa olevan osaamisen lisäksi tarvitaan vapaaehtoistoiminnan erityisosaamista. Ikääntyvien ja mahdollisesti myös vapaaehtoistoimintaan osallistuvien määrän lisääntyessä vapaaehtoistoiminnan koordinoimisen, ohjaamisen ja johtamisen tarve lisääntyvät.

Ikääntyvien hahmottaminen yhteiskunnan tunnustettavana voimavarana ja pääomaksi on haaste siksi, koska ikääntyvien määrä lisääntyy merkittävästi seuraavien vuosien aikana. Yli 65-vuotiaiden osuuden Suomen väestöstä arvioidaan nousevan nykyisestä 16 prosentista 26 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Se tarkoittaa sitä, että 65 vuotta täyttäneiden määrän arvioidaan kasvavan nykyisestä 800 000:sta noin 1,4 miljoonaan. (Koskinen ym. 2006, Tilastokeskus 2007.)

3 Yhteistoiminnallisuus senioriosaajakoulutuksen taustateoriana

3. 1 Seniorikoulutuksen oppimisnäkemys

Senioriosaajakoulutuksessa korostui yhteistoiminnallisuus ja dialogisuus. Opetusmenetelmällisin ratkaisuin mahdollistettiin erilaisten näkökulmien ja mielipiteiden ilmaiseminen. Sekä yhteistoiminnallisessa että dialogiopimisessa oppimista pidetään ihmisten kanssakäymisen voimavarana. (Janhonen & Vanhanen-Nuutinen 2005.) Leen (2003) tutkimuksen mukaan yhteistoiminnallinen oppimisprosessi koskettaa parhimmillaan koko persoonaa. Siinä ovat mukana sekä opiskelijan että opettajan tunteet. Prosessia leimaa kokemusten vaihto, osallistujien kognitiivisuuden ja sosiaalisen toiminnan vahvistuminen. Yhteistoiminnallinen prosessi luo yhteisöön jaksottaisen oppimisen rytmin. (Lee 2003.) Tällaista sosiaalisesti jaettua toimintaa voidaan pitää yhtenä sosiaalisen pääoman muotona (Palonen & Lehtinen 2005). Sosiaalinen pääoma tuotetaan vuorovaikutuksessa, joka perustuu luottamukseen ja vastavuoroisuuteen (Heikkinen 2000, Palonen & Lehtinen 2005). Luottamus syntyy yhteisössä

vähitellen toistuvien ja kasaantuvien toimien ja tapahtumien myötä. Luottamuksen syntymisprosessi voidaan määritellä sarjaksi positiivisia odotuksia, jotka osallistujat jakavat toistensa kanssa. (Palonen & Lehtinen 2005.)

Oppimisen kohteena senioriosaajakoulutuksessa oli senioriosaajan roolin omaksuminen, jota käsiteltiin prosessimaisesti etenevässä koulutuksessa. Keskustelun kautta jokainen ryhmän jäsen voi tuoda ryhmän käyttöön omaa asiantuntemustaan ja oppia toisiltaan. Parahimmillaan dialogimaisessa oppimisessa osallistujat voivat nostaa esiin vaihtoehtoisia näkökulmia pelkäämättä tulevansa arvostelluiksi (Sarja 2000, Janhonen & Vanhanen-Nuutinen 2005, Lee 2003). Tällainen oppiminen vaatii kykyä keskustella, asettaa itsensä alttiiksi ja kykyä kuunnella keskustelukumppaneita. Dialogiopimisessa vuorovaikutuksen tavoitteena on selittää asiaa muille osallistujille. Keskustelussa päästään eteenpäin asettamalla kysymyksiä ja pohtimalla eri ratkaisuvaihtoehtoja ja näkökulmia. (Janhonen & Vanhanen-Nuutinen 2005, Lee 2003.) Dialogin kautta ihmiset tulevat tietoisiksi paitsi omista myös toisten ajatuksista (Mezirow 1995, Sarja 2000).

3.2 Seniorikoulutuksen opetussuunnitelma

Senioriosaajakoulutuksen opetussuunnitelma muotoiltiin Saksan opetussuunnitelman pohjalta. Koulutuksen tavoitteena oli koulutukseen osallistuvien osaamisen hyödyntäminen aktiivisina toimijoina, heidän elämän aikana hankitun osaamisen analysoiminen ja sen hyödyntäminen. Koulutuksessa rakennettiin senioriosaajakoulukseen osallistuvien ja opettajien kanssa yhteistoiminnassa vapaaehtoistoiminnan koordinoijan ja ryhmänvetäjän roolia. Tutkimuksen kohteena oleva koulutus toteutettiin keväällä 2006.

Koulutuksessa keskeistä oli kartuttaa senioriosaajaopiskelijoiden osaamista yhteistoiminnallisena tiedonjakamisen prosessina. Koulutusohjelma koostui kahdeksasta opetuskerrasta. Koulutukseen sisältyi 21 tuntia teoreettista opetusta ja 2-3 viikon aikana toteutettu harjoittelu vapaaehtoisjärjestöissä ja/ tai tutustumisen vapaaehtoistoiminnan muotoihin. Harjoittelun tuntimäärä vaihteli 2-6 tuntia. Senioriosaajaopiskelijat hankkivat itse harjoittelupaikkansa. Harjoittelun alustava suunnitelma tehtiin teoreettisen opetuksen yhteydessä.

Opetusmoduulien sisällöt olivat seuraavanlaiset: 1) Orientoituminen senioriosaaja-koulutukseen ja toimintaan, 2) Senioriosaaja-koulutuksen esimerkki Saksasta "ikäihmiset asiantuntijoina" 3) Omat elämäntarinat ja tulevaisuuden haaveet senioriosaajina 4) Suomalainen vapaaehtoistoiminta, esimerkkejä senioriosaajista vapaaehtoistoiminnassa, 5) Ryhmän jäsenenä ja ryhmän ohjaajana toimiminen; Valmistautuminen harjoitteluun, 6) Harjoittelu, 7) Harjoittelukokemusten arviointi, Oma tulevaisuus senioriosaajana ja 8) Päätös- ja arviointiseminaari - oma hyvinvointi senioriosaajana. (Ks. Havukainen 2006.)

Senioriosaajien oppimistilanteet ja oppimisympäristöt pyrittiin järjestämään sellaisiksi, jossa yhteistoiminnallinen osaamisen välittäminen ja tiedonjakaminen mahdollistuvat. Koulutuksessa käytettiin opetusmenetelminä

luentoja, ryhmitöitä, reflektiivisiä keskusteluja ja erilaisia harjoitustehtäviä. Ryhmätyöskentely ja reflektiiviset keskustelut olivat senioriosaamista eteenpäin vieviä opetusmenetelmiä. Ryhmä toimi ikään kuin toisiaan voimaannuttavana yksikkönä, jossa sosiaalista pääomaa kartutettiin. Siitosen (1999) mukaan tässä prosessissa erityisesti tieto, usko omiin kykyihin ja itseluottamus voi ilmetä reflektiisenä keskusteluna ja myös omana sisäisenä puheena. Voimaantuneet senioriosaajat ovat löytäneet oman äänensä. Voimaantuminen muuttaa tapaa, jolla senioriosaajat suhtautuvat toimintaansa ja sen hahmottamiseen. (Ks. Robinson 1994, Siitonen 1999.)

Siinä missä Siitonen (1999) nostaa esille voimavarojen saavuttamisen sisäisen luonteen, osassa kirjallisuudesta tuodaan esille ammattihenkilöiden mahdollisuus edistää voimaannuttamisprosessia (Mattus 1994, Williams 1995, Määttä 1999, Kettunen 2001). Tonesin (1994) mukaan voimavarakeskeisyyden saavuttamisen keskeisinä tekijöinä voidaan pitää yksilön kontrollikokemuksia (logus of control), itsetuntoa (self-esteem) ja pystyvyyttä (self-efficacy). Nämä tekijät huomioon ottaen opettajat voivat vahvistaa opiskelijan ja opiskelijaryhmän osaamista ja toiminnan hallintaa. Tällaisessa vuorovaikutuksessa korostuu opiskelijan ja opettajan ja opiskelijaryhmän yhteistyösuhde (ks. Pelkonen 1994). Voimavarakeskeisesti toimivaa opettajaa voidaan pitää katalysaattorina (Mattus 1994) ja taitavana matkaoppaana (Nupponen 1998).

4 Aineisto ja menetelmät

Tutkimukseen haastateltiin kuutta senioriosaajaa opettanutta opettajaa. Heistä neljä oli ammattikorkeakoulun lehtoreita ja yksi ammattikorkeakoulun projektipäällikkö, joka toimi myös senioriosaaja-projektin projektipäällikkönä. Yksi opettajista oli opettajakoulutuksen saanut Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimen vapaaehtoistoiminnan tukiyksikön suunnittelija. Kaikkia opettajat olivat taustaltaan kasvatustieteeseen, sosiaalityöhön ja/tai hoitotyöhön perehtyneitä opettajia. Kaikilla opettajilla oli myös kokemusta vapaaehtoistoiminnasta. Senioriosaaja-projektin projektipäällikkö ja Vantaan kaupungin suunnittelija kantoivat päävastuun opetuksesta.

Haastatteluaineisto muodosti tutkimuksen pääaineiston, joka kerättiin koulutuksen päätyttyä. Tutkija itse haastatteli kunkin opettajan erikseen. Tehdyt haastattelut nauhoitettiin ja aineisto litteroitiin sanatarkasti. Aineistoa täydennettiin koulutustilaisuudessa kerätyllä havaintomateriaalilla. Havaintoaineiston keräämiseen osallistuivat tutkijan lisäksi koulutuksessa mukana olleet ammattikorkeakoulun opiskelijat.

Eri näkökulmista kerätyn aineiston analyysissä käytettiin sisällön analyysiä, jota ohjasivat tutkimuksen tarkoitus, tutkimusteemat ja tutkimustehtävät. Tutkija itse analysoi koko aineiston. Vaiheittain edeten analysoitiin opettajilta kerättyä aineistoa (Lamnek 2005, Mayring 2007). Sisällönanalyysissä aineisto purettiin osiin, ryhmiteltiin, muodostettiin alaluokat ja niitä yhdistävät yläluokat. Analyysiyksikön muodosti asiakokonaisuus. Haastatteluaineisto sisälsi 450 analyysiyksikköä. Analyysin avulla pyrittiin samaan kuva senioriosaajakoulutukseen osallistuneiden opettajien näkemyksistä senioriosaajakoulutuksesta. (Ks. Kyngäs & Vanhanen 1999, Latvala & Vanhanen-

Nuutinen 2003.) Kuvaa täydennettiin havaintoaineiston avulla. Tutkimuksessa tavoiteltiin näkökulmia senioriosaajakoulutuksesta, ei niinkään objektiivista totuutta (esim. Kylmä ym. 2003).

5 Tulokset

Opettajien näkemyksen mukaan senioriosaajakoulutus on yksi tapa nostaa senioreiden ja senioriosaajien arvostusta ja imagoa yhteiskunnallisena voimavarana. Heidän mukaansa senioriosaajakoulutus oli järjestetty yhteiskunnallisesti oikeaan aikaan. Seniori-ikäisten määrä lisääntyy ja heillä on runsaasti tietoa ja osaamista, jota kannatta hyödyntää.

” Seniorikoulutus on hyvä idea. Koulutus on aloitettu yhteiskunnallisesti oikeaan aikaan. Koulutusta voidaan pitää myös senioreiden imagon kohottajana. Ikääntyvillä ja ikääntyneillä on osaamista, ja he ovat arvokkaita tietoineen ja kokemuksineen. Koulutusidea on markkinoitava ja vietävä eteenpäin.”

Seuraavassa kuvataan vuonna 2006 senioriosaajakoulutukseen osallistuneiden osaamisen kehittymistä edistäviä tekijöitä senioriosaajakoulutuksen opettajien näkökulmasta arvioituna. Lisäksi esitetään opettajien näkemyksiä senioriosaajakoulutuksen kehittämiseksi. Luokkien syntymistä tuetaan autenttisin esimerkein.

5.1 Opettajien näkemykset omasta ja senioriosaajaopiskelijoiden osaamisen keittymistä edistävästä tekijöistä

Senioriosaajaopiskelijoiden osaamisen kehittymistä kuvasivat luokat senioriosaajaopiskelijoiden ja heidän opettajiensa ominaisuudet, opetussuunnitelma ja opetus ja senioriosaajaopiskelijoiden ja opettajien tiedollistaidollisen osaamisen kehittyminen.

5.1.1 Senioriosaajaopiskelijoiden ja opettajien ominaisuudet senioriosaamisen edistäjinä opettajien arvioimana

Opettajien näkemyksen mukaan senioriosaajakoulutuksen kehittämistä edistäviksi ominaisuuksiksi aineistosta nousivat motivoituneisuus, humanistinen elämänasenne, asiakaslähtöisyys, vahvuudet yhteistoiminnassa ja rohkaiseva ja joustava toimintatapa (taulukko 1).

Taulukko 1 Senioriosaajien ja heidän opettajiensa senioriosaamista edistävät ominaisuudet opettajien arvioimana

Senioriosaajien ominaisuudet	Senioriosaajakouluttajien ominaisuudet
	Motivoituneisuus *
Kiinnostus koulutukseen ja vapaaehtoistyön tekemiseen Päämäärätietoisuus	Kouluttamisen halu Senioriosaajakoulutuksen kehittäminen tulevaisuuden visiona
	Humanistien elämänasenne *
Usko ihmiseen ja yhteiseen	Ihmisen hyvyyden

hyvään Toinen toisensa kunnioittaminen	painottaminen Ihmisten ja heidän historiansa kunnioittamien
Asiakaslähtöisyys *	
Asiakkaan tarpeista lähtevä toimiminen	Huomion kiinnittäminen koulutettavan tarpeisiin ja ideoihin
Vahvuudet yhteistoiminnassa *	
Kommunikaatiotaidot Organisaatio- ja suunnittelutaidot	Vision välittäminen senioriosaajille Tiedon tiivistäminen olennaiseen Kommunikaatiotaidot
Rohkaiseva ja joustava toimintatapa *	
Innovatiivinen ja luova kyky käyttää elämäkokemuksia ja viisautta hyödyksi Joustava päätöksentekokyky	Huumori, iloisuus ja keveys opettamisessa Kyky hyödyntää elämäkokemuksiaan

* Yläluokkaa. Yläluokkien alapuolella olevat luokat ovat alaluokkia.

Tulosten mukaan senioriosaajien osaamista edistävä ominaisuus motivoituneisuus sisälsi luokat kiinnostus koulutukseen ja vapaaehtoistyöhön sekä luokan päämäärätietoisuus. Opettajien motivoituneisuutta kuvasivat senioriosaajakoulutuksen kehittäminen ja siihen liittyvät tulevaisuudensuunnitelmat.

”Senioriosaajaopiskelijoiden ja senioriosaajien tärkeitä ominaisuuksia ovat motivoituneisuus ja kiinnostus kouluttautumiseen ja vapaaehtoistyöhön ja päämäärätietoisuus siinä, mitä tekee.” (senioriosaajan ominaisuus)

”Opettajilla pitäisi olla kouluttamisen halua ja halua huolehtia koulutuksen jatkuvuudesta ja koulutuksen kehittämisestä.” (opettajien ominaisuus)

Tutkimustulosten mukaan senioriosaajien ja opettajien humanistinen elämänasenne koettiin senioriosaamista edistäväksi tekijäksi.

”Senioriosaajien pitäisi uskoa ihmisen hyvyyteen ja voimavaroihin ja heillä pitäisi olla humanistinen ihmiskäsitys taustalla. Toiminnassa pitäisi olla lämpöä ja epäitsekkyyttä ja noudattaa toinen toisensa kunnioittamisen periaatetta.”(senioriosaajan ominaisuus)

”Senioriosaajien kouluttajan olisi tärkeää osoittaa toiminnallaan ihmisen hyvää, kunnioittaa koulutettavia ja heidän historiaansa. Toiminnassa pitäisi osoittaa eettisyyttä ja toimia ikään kuin senioriosaajaksi koulutettavien mallina.” (opettajan ominaisuus)

Analysoidun aineiston mukaan asiakaslähtöisyys sekä senioriosaajien että heidän opettajiensa ominaisuutena sisälsi asiakkaiden näkemysten ja tarpeiden huomioon ottamisen.

Vapaaehtoistyötä pitäisi tehdä ihmisen tarpeista käsin ja välttää vallan käyttämistä vapaaehtoistyössä.(senioriosaajien ominaisuus)

”Opettajan on osattava ottaa huomioon koulutettavan tarpeet ja hänen esittämänsä ideat.” (opettaja ominaisuus)

Tutkimustulosten mukaan senioriosaajien yhteistoimintavahvuuksiin liitettiin suunnittelu- ja sosiaaliset taidot. Opettajien yhteistoimintavalmiuksiin yhdistettiin kommunikaatiotaitojen lisäksi olennaisiin asioihin keskittyminen ja visioiden välittäminen.

”Kontaktien ottamisen kyky, kuuntelemisen taito, luottamuksellisuus, sosiaaliset taidot ovat senioriosaajien vahvuuksia. Senioriosaajien pitäisi olla taitavia ihmissuhteissa. Heillä pitäisi olla taitoa organisoida, suunnitella, koordinoita ja heidän pitäisi osata hyödyntää elämän mukanaan tuomia taitoja.”(senioriosaajan ominaisuus)

”Tärkeää on tuoda senioriosaamisen näkemyksiä esille, osata tiivistää tätä tietoa ja keskittyä olennaisen kertomiseen. Opettajien vahvuutena samoin kuin senioriosaajienkin taitona voidaan pitää ihmissuhde- ja kommunikaatiotaitoja.”(opettajan ominaisuus)

Tulosten mukaan rohkaisevaa ja joustavaa toimintatapaa kuvasivat senioriosaajien innovatiivinen toimintatapa, ja kyky käyttää elämäkokemuksia hyödyksi. Opettajan ominaisuutena rohkaisevaan ja joustavaan toimintatapaan liitettiin joustava opettamisen tapaa, jossa korostuivat huumori, iloisuus ja kepeys ja elämäkokemuksen ja viisauden hyväksi käyttäminen.

”Senioriosaajille ja senioriosaajaopiskelijoille on tärkeää omien vahvuuksien löytäminen, musta-valkoisuuden välttäminen, tilanteidenmukaisuus ja joustavuus toiminnassa. Elämän varrella hankitut tiedot, elämäviisaus ja kokemus voimavaroina toimivat senioritoimintaan rohkaisijoina. Itsenäisyys ja itsetuntoisuus, jota korostaa joustava päätöstentekokyky ovat myös keskeisiä ominaisuuksia.”(senioriosaajan ominaisuudet)

”Hyvät vuorovaikutussuhteet, jossa korostuvat huumori ja keveys ja iloisuus. Ne ovat olennaista opetuksessa ja koulutuksessa. Kouluttajalla on hyvää olla myös elämäkokemusta ja viisautta ja osata myös hyödyntää niitä.” (opettajan ominaisuudet)

5.1.2 Opettajien näkemykset opetussuunnitelmasta ja opetuksesta senioriosaajaopiskelijoiden osaamisen edistäjinä

Opettajien näkemyksen mukaan keskeisimmäksi senioriosaajien osaamisen edistäjiksi opetuksessa aineistosta nousivat koulutuksen sisältö, opetusmenetelmät, opettajien ja opiskelijaryhmän toiminta (taulukko 2).

Taulukko 2 Opettajien näkemykset opetussuunnitelmasta ja opetuksesta senioriosaajaopiskelijoiden osaamisen edistäjinä

Alaluokat	Yläluokat
Aikuisen oppiminen ja oppimisprosessi Vapaaehtoistoiminta Ryhmässä toimiminen	Koulutuksen sisältö
Yhteistoiminnallinen ja dialogioppiminen Tarinallisuus Oppimistehtävät	Opetusmenetelmät
Opiskelijoiden itsetuntemuksen lisääminen Opiskelijoiden tunteiden ilmaisemisen rohkaiseminen	Opettajien toiminta
Yhteinen näkemys auttamisesta Vuorovaikutuksen toimivuus Kokemusten/tiedon ja osaamisen jakaminen Toinen toisensa kunnioittaminen	Senioriosaajaryhmän toiminta

Keskeisiksi senioriosaajaopiskelijoiden osaamista edistäviksi opetuksen sisällöiksi aineistosta nousivat teoreettiset tiedot aikuisen oppimisesta ja oppimisprosessista, ryhmätoiminnasta ja vapaaehtoistoiminnasta.

”Näin koulutuksen päätyttyä voi sanoa, että aikuisen oppimiseen liittyvät asiat, oppimisprosessi, ryhmässä toimiminen ja tieto vapaaehtoistyöstä olivat keskeisiä senioriosaajakoulutuksen oppisisältöjä. Ne edistivät omalta osaltaan senioriosaajien osaamisen kehittymistä.”

Tutkimuksen mukaan ne opetusmenetelmät, jotka edistivät senioriosaajien osaamisen kehittymistä, olivat yhteistoiminnallinen ja dialogioppiminen, tarinallisuus ja kirjalliset oppimistehtävät.

”Keskeisinä opetusmenetelminä voidaan mainita yhteistoiminnallisuus ja dialogisuus, jota kuvasivat ryhmätyöt, reflektiiviset keskustelut ja pohdintaa tukevat toiminnot kuten myös tarinoiden ja esimerkkien käyttäminen opetuksessa. Kirjalliset oppimistehtävät kuten päiväkirjat olivat myös senioriosaajaksi kouluttautumisessa tärkeitä.”

Tulosten mukaan opettajien toimintaa voidaan pitää opiskelijoita voimaannuttavana. Opettajien toimintaa kuvaaviksi luokiksi muodostuivat opiskelijoiden itsetuntemuksen ja tunteiden ilmaisemisen ja osaamisen rohkaiseminen.

”Opettajan keskeisenä tehtävänä koulutuksessa oli opiskelijoiden itseilmaisun ja tunteiden esille tuomisen rohkaiseminen ja osaamisen esille tuomisen kannustaminen.”

Ryhmän toiminta koulutuksessa koettiin keskeiseksi senioriosaamisen edistäjäksi. Senioriosaajaryhmän toimintaa kuvaaviksi luokiksi aineistosta nousivat yhteinen näkemys auttamisesta, vuorovaikutuksen toimivuus, kokemusten, tiedon ja osaamisen jakaminen ja toinen toisensa kunnioittaminen.

”Ryhmällä oli yhteinen näkemys auttamisesta ja auttamisen kohteesta. Erityisesti haluttiin auttaa ikääntyviä kansalaisia. Ryhmässä vallitsi dynaaminen vuorovaikutus. Siellä oli oman tilan ottamisen ja oman persoonallisuuden käyttämisen mahdollisuus ja toinen toisensa huomioon ottaminen. Tiedon ja kokemuksen jakaminen olivat keskeisiä. Myös ryhmän erilainen osaaminen ja historia toivat syvyyttä ryhmän toimintaan.”

Opettajat kuvasivat yhteenvetona omaa osuuttaan ja onnistumisiaan senioriosaajien kouluttajana.

”Onnistuimme parhaiten opiskelijavalinnassa, vapaaehtoistoiminnan perusteiden tarjoamisessa senioriosaajaopiskelijoille, koulutuskokonaisuuden luomisessa, ryhmäytymisessä, opiskelijoiden ja heidän erilaisen osaamisen rohkaisemisessa ja opiskelijoiden osaamisen selkiyttämisessä ja tietoiseksi tekemisessä.”

5.1.3 Senioriosaajien ja senioriosaajaopettajien tiedollistaidollisen osaamisen kehittyminen koulutuksen aikana opettajien näkökulmasta arvioituna

Tutkimustulosten mukaan senioriosaajaopiskelijoiden ja opettajien tiedollistaidollisen osaamisen kehittymistä kuvasivat alaluokat metagognitiivisten taitojen, yhteistoiminnallisten taitojen ja vapaaehtoistoiminnan osaamisen kehittyminen (taulukko 3).

Taulukko 3 Senioriosaajaopiskelijoiden ja opettajien tiedollistaidollisen osaamisen kehittyminen senioriosaajakoulutuksen aikana opettajien arvioimana

Senioriosaajien tiedollistaidollisen osaamisen kehittyminen	Senioriosaajaopettajien tiedollistaidollisen osaamisen kehittyminen
Metakognitiivisten taitojen keittyminen	
*	
Omista mahdollisuuksista ja osaamisesta tietoiseksi tuleminen Tietoisuus omasta roolista senioriosaajana	Tilannetajun kehittyminen Opettajan roolin selkiytyminen vapaaehtoistyön kouluttajana
Yhteistoiminnallisten taitojen kehittyminen	
*	
Kyky olla ryhmässä omana persoonana Kuuntelemisen taidon kehittyminen Läsnä olemisen taidon kehittyminen Suunnittelemisen taidon kehittyminen	Rauhallisuuden ja kärsivällisyyden lisääntyminen Olellaiseen keskittymisessä kehittyminen

Vapaaehtoistoiminnan osaamisen kehittyminen *	
Vapaaehtoistoiminnan tietojen ja osaamisen lisääntyminen	Senioriosaajaopiskelijoiden vapaaehtoistoiminnan kokemuksen hyödyntämisessä kehittyminen

* Tarkoittaa yläluokkaa. Yläluokkien alapuolella olevat luokat ovat alaluokkia.

Tutkimustulosten mukaan metagognitiivista taitoa kuvaava luokka sisälsi opiskelijoiden tietoiseksi tulemisen omasta senioriosaamisestaan ja toimintamahdollisuuksistaan. Erityisesti harjoittelu auttoi senioriosaajia tiedostamaan omaa osaamistaan. Opiskelijat tulivat tietoisiksi myös omasta roolistaan senioriosaajina. Senioriosaajaopettajana toimimisesta tietoiseksi tulemista kuvasivat luokat tilannetajun kehittyminen ja opettajan roolin selkiytyminen.

”Senioriosaajaopiskelijoissa heijastui ylpeys omasta osaamisesta, oman tietaidon jakamisesta ja omista mahdollisuuksista. Erityisesti harjoittelu auttoi senioriosaajia hahmottamaan omia osaamisen valmiuksia. Rooli senioriosaajana alkoi selkiytyä.” (opettajien näkemys senioriosaajien osaamisen kehittymisestä)

”Meille opettajille tuli herkkyyttä havaita koulutukseen osallistuvien tilanteita jo koulutuksen aikana. Opettajina koimme myös tarpeelliseksi olla tietoisia omista rajoistamme ja toiminnastamme opetustilanteissa. Tätä kautta rooli senioriosaajien opettajana selkiytyi.” (opettajien näkemys oman osaamisensa kehittymisestä)

Tulosten mukaan yhteistoiminnallisten taitojen kehittymistä kuvasivat ryhmätoiminnan ja tiimityön keskeiset taidot kuten kyky olla ryhmässä omana persoonana, kuuntelemisen taito ja läsnä olemisen taito ja toiminnan suunnittelemisen taito. Opettajien opettamistyylin kehittymistä kuvasivat rauhallisuus, kärsivällisyys ja keskittyminen olennaiseen.

”Ryhmätoiminnassa tiimin jäsenet pystyivät käyttämään hyväkseen omaa persoonaansa. Heillä oli kuuntelemisen taitoa ja kyky olla läsnä. Ryhmäläiset osasivat suunnitella toimintaansa. Se näkyi erityisesti harjoittelujaksojen suunnitelmien tekemisessä ja ryhmätyötilanteissa suunnitelmallisena toimintana.” (opettajien näkemys senioriosaajien osaamisen kehittymisestä)

”Olin tottunut kiireeseen, mutta senioriosaajien kanssa jouduin opettelemaan aikaisempaa rauhallisemman ja kiireettömämmän opettamistyylin. Opin myös keskittymään olennaisiin asioihin koulutustilanteissa, opettamisessa ja ohjaamisessa.” (opettajien näkemys oman osaamisensa kehittymisestä)

Tutkimustulokset osoittivat senioriosaajaopiskelijoiden vapaaehtoistoiminnan osaamisen vahvistumisen liittyvän heidän vapaaehtoistoiminnan tietojensa lisääntymiseen. Opettajien osaamisen kehittymistä kuvasivat luokat senioriosaajien osaamisen hahmottaminen ja osaamisen hyödyntämisessä kehittyminen.

”Senioriosaajaopiskelijoiden tietotaito senioriosaajatoiminnasta ja vapaaehtoistyöstä ja sen ongelmakohtista vahvistui koulutuksen aikana myös pettymys ja onnistumiskokemusten kautta.” (opettajien näkemys senioriosaajien osaamisen kehittymisestä)

”Sen lisäksi, että me opettajat opimme lisää vapaaehtoistoiminnasta, opin käyttämään hyväksi senioriosaajakoulutukseen osallistuvien vapaaehtoistoiminnan osaamista. Opin ymmärtämään myös heidän elämäntilanteensa.” (opettajien näkemys oman osaamisensa kehittymisestä)

5.2 Opettajien ehdotukset senioriosaajakoulutuksen kehittämiseksi

Tutkimustulosten mukaan opettajien senioriosaajakoulutusta koskevat kehittämissuositukset jakaantuivat luokkiin opetussuunnitelman kehittäminen, opiskelijoiden ohjaamisen ja palautteen antamisen kehittäminen, opiskelijoiden osaamisen hyödyntämisen vahvistaminen, opiskelijoiden toimintavalmiuksien tukemisen kehittäminen ja senioriosaajakoulutuksen jatkotoimenpiteet (taulukko 4).

Taulukko 4 Opettajien ehdotukset senioriosaajakoulutuksen kehittämiseksi

Alaluokat	Pääloukat
Opetussuunnitelman edelleen kehittäminen Opiskelijoiden kokemuksen hyödyntäminen Ryhmäytämisen kehittäminen Yhteiskunnallisten asioiden esiin nostaminen	Opetussuunnitelman kehittäminen
Tutoroinnin ja käytännön harjoittelun ohjeistuksen selkiyttäminen Palautekeskustelut käytännön harjoittelun aikana ja jälkeen	Opiskelijoiden ohjaamisen ja palautteen antamisen kehittäminen
Opiskelijoiden voimavarojen tukeminen Voimaannuttavan ilmapiirin aikaansaaminen ja ylläpitäminen	Opiskelijoiden toimintavalmiuksien tukemisen kehittäminen
Koulutuspaketin luominen työelämään ja erilaisille firmoille (eläkkeelle siirtyville) Senioriosaajakoulutuksen markkinoiminen järjestöjen vapaaehtoistyöntekijöille Yhdessä työskenteleminen järjestöjen, kirkon ja senioritalojen kanssa Tuki- ja vertaisryhmän aikaansaaminen	Senioriosaajakoulutuksen jatkotoimenpiteet

Tutkimustulosten mukaan opettajat nostivat keskeiseksi opetussuunnitelman kehittämiskohteiksi opetussuunnitelman kokonaisuuden rakentamisen, opiskelijoiden ryhmyttämisen ja yhteiskunnallisten asioiden aikaisempaa paremman esiin nostamisen. Opetussuunnitelman rakentamisessa keskeistä oli opiskelijoiden roolin ja osaamisen hyväksikäyttämisen vahvistaminen.

“Opintojaksojen ryhmittelyä on selkiytettävä. Opintoihin pitäisi liittää myös yhteiskunnan nykytilaa kuvaava osio. Olisi tärkeää panostaa alkuvaiheen tutustumiseen, jotta ryhmyttymistä voitaisiin nopeuttaa. Ohjelmaa voisi muokata siten, että senioriosaajien passiivinen rooli jäisi mahdollisimman vähäiseksi. Senioriosaajien kokemusta ja osaamista voisi nostaa rohkeammin esille. Pilottiryhmän jäseniä ja heidän kokemuksiaan voitaisiin hyödyntää seuraavien ryhmien opetuksessa.”

Tulosten mukaan ohjaamisen ja palautteen antamisen tehostamisessa keskeisiksi nousivat tutoroinnin lisääminen, käytännön harjoittelun ohjeiden selkiyttäminen ja harjoittelun jälkeiset palautekeskustelut.

“Mielestäni etukäteistieto harjoittelupaikoista, harjoitteluun valmistautuminen, harjoitteluohjeiden selkiyttäminen tehostaisivat opiskelijoiden ohjaamista. Lisäksi olisi hyvä informoida harjoittelupaikkoja senioriosaajista ja selvittää senioriosaajien toimintaa harjoittelijoita vastaanottaville tehoilla. Ennen harjoittelua olisi tärkeä käydä läpi eettiset pelisäännöt ja varautua vapaaehtoistoiminnan ongelmatilanteisiin ja niistä selviämiseen. Harjoittelun jälkeen olisi tärkeää järjestää palautekeskustelu. Kaivattaisiin myös ulkopuolisen antamaa palautetta ryhmän vetämisestä. Lisäksi olisi kiinnitettävä huomiota palautteen antamisen tapaan.”

Tutkimustulosten mukaan opiskelijoiden toimintavalmiuksien tukemisen kehittämistä kuvasivat opiskelijoiden voimavarojen tukeminen, voimaannuttavan ilmapiirin aikaansaaminen ja ylläpitäminen.

“Voimaannuttaminen ja voimaannuttavan ilmapiirin luominen on yksi senioriosaaja opiskelijoiden jaksamisen edellytys. On tärkeää saada tukea ja voida valmistautua ryhmien vetämiseen, koska useimmat joutuvat yksin vetämään erilaisia ryhmiä.”

Analysoitu aineisto osoitti senioriosaajakoulutuksen jatkotoimenpiteiden tärkeyden. Siinä korostuivat senioriosaajakoulutuksen markkinointi, yhteistyö eri tahojen kanssa, senioriosaajien koulutuksen jälkeinen tukeminen ja senioriosaajien näkeminen yhteiskunnan voimavarana.

“Vapaaehtoistyön tärkeydestä informoiminen ja eläkkeelle siirtymisen muutoksiin reagoimista esimerkiksi markkinoimalla senioriosaajakoulutusta pidettiin tärkeänä. Tärkeää olisi myös nähdä senioriosaajat ja muut vapaaehtoistoimijat yhteiskunnan resursseina. Se tarkoittaisi senioriosaajien osaamisen hyödyntämistä, yhteistoimintaa järjestöjen ja kirkon kanssa ja myös eläkeläisen rooliin siirtymisen joustavuutta.”

“Vertaisryhmät voisivat toimia senioriosaajien tukiryhminä. Ehdotan myös senioreille tarkoitettujen tukiryhmien perustamista. Niitä voisivat olla

senioriklinikat, seniorien neuvonta- ja välityspisteet ja vapaaehtoistyön toimintayksiköt.”

6 Tulosten tarkastelu

Opettajien näkemyksen mukaan senioriosaajien keskeiseksi osaamisen kehittymistä edistäviksi tekijöiksi nousivat henkilökohtaiset ominaisuudet ja toimintatavat, opetus- ja opetussuunnitelma ja opiskelijoiden ja opettajien tiedollistaidolliseen osaamiseen liittyvät tekijät. Henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja toimintatapoihin sisältyivät motivoituneisuus, humanistinen elämänasenne ja asiakkaiden tarpeista lähtevä toiminta ja yhteistoimintataidot. Edellä mainittuja ominaisuuksia voidaan pitää tärkeinä inhimillistä kansakymistä edistävänä tekijöinä. Kyseiset ominaisuudet koettiin tärkeäksi myös vapaaehtoistoiminnassa.

Senioriosaajaopiskelijoiden opettajat painottivat opetuksessa kokemuksellisuutta, yhteistoiminnallisuutta ja dialogisuutta. Opiskelijoiden ammatillinen osaaminen, elämän- ja vapaaehtoistoiminnan kokemus sekä koulutusmotivaatio ja aikuisen oppimisen erityispiirteet olivat senioriosaajaksi kouluttautumisen lähtökohtina. Oppiminen oli yhteistoimintaa, jossa jokainen välitti omaa kokemustaan. Voidaan ajatella, että opiskelijoiden kokemukset välittyvät koko senioriosaajaryhmän oppimisen eduksi. (Ks. Kumpulainen 2002.)

Aikuisen oppiminen ja vapaaehtoistoimintaan perehtyminen olivat oppisisältöinä keskeisiä.

Senioriryhmän toimivuus, keskinäinen tiedon ja osaamisen jakaminen ja ryhmän jäsenten toinen toistensa kunnioittaminen syvensivät yhteistoiminnallista ja dialogioppimista. Opettajien näkemyksen mukaan opiskelijat ottivat vastuun sekä omasta että toistensa oppimisesta. Näin ollen yhden opiskelijan onnistuminen auttoi muita opiskelijoita onnistumaan. (Ks. Gokhale 1995.) Tällaista sosiaalisesti jaettua toimintaa voidaan pitää yhtenä sosiaalisen pääoman muotona (Palonen & Lehtinen 2005). On oletettavaa, että ryhmän aktiivinen ideoiden vaihto lisäsi sekä kiinnostusta yhteistyöhön että edisti reflektiivistä pohdintaa. Opettajat puolestaan edistivät oman näkemyksensä mukaan opetustoimintaa voimaannuttavalla asenteellaan ja opetustyyllillään. Opettajat toimivat ikään kuin katalysaattoreina ja senioriosaajaopiskelijoiden matkaoppaina (ks. esim. Mattus 1994, Nupponen 1998).

Opettajien näkemysten mukaan sekä opiskelijoiden että opettajien tietoisuus omasta osaamisestaan lisääntyi senioriosaajakoulutuksen aikana. Opiskelijoiden ryhmä- ja tiimityötaitot ja vapaaehtoistyön osaaminen vahvistuivat. Ryhmätoiminta mahdollisti keskustelun, vastuunottamisen omasta ja toisten oppimisesta. Ryhmän osallistuminen jaettuun, kyselevään ja dynaamiseen toimintaan laittoi liikkeelle oppimisprosessin, jossa oli mahdollisuus monipuolistaa omaa ajatteluaan. On oletettu, että ryhmässä omaksuttu tieto säilyy kauemmin kuin yksilötyöskentelyssä hankittu tieto. (Ks. Jonson & Jonson 1986, Lee 2003.) Senioriosaajien opettajat kokivat roolinsa selkiytyneen ja opettamistyyliinsä muuttuneen.

Opettajien näkemyksen mukaan koulutusta on kehitettävä ottamalla yhä enemmän huomioon senioriosaajaopiskelijoiden kokemukset ja heidän panoksensa aktiivisina toimijoina.

Opetuksessa on nostettava aikaisempaa paremmin esille vapaaehtoistoimintaan liittyvät yhteiskunnalliset kysymykset. Opetussuunnitelman ja opetuksen kehittämiskohteiksi nousivat tutkimustulosten mukaan myös ohjaaminen ja siinä erityisesti harjoittelujakson palautteen antaminen. Palautteen on todettu olevan merkittävä oppimisen ja omaksumisen vaikuttava tekijä samoin kuin palautteen antamisen laatu ja tapa (Hattie & Timberly 2007).

Opetussuunnitelman kehittämisen lisäksi opettajat kokivat tärkeäksi senioriosaajaksi koulutettujen tukemisen myös koulutuksen jälkeen. Seniorikoulutettuja ei ole hyvä jättää oman onnensa nojaan, vaan he tarvitsevat vertaisyhteisön. Hakkaraisen (2000) mukaan tällaiset yhteisöt voivat parhaimmillaan toimia ihmisen kasvun ja kehityksen kehtoina. Ne voivat tarjota syvällisiä yhteisöllisyyden kokemuksia. Eläkkeelle jäämisen jälkeen ikääntyvien työyhteisökontaktit vähenevät. Tilalle tarvitaan muita voimavaroja tuottavia ryhmiä. Ryhmään kuulumista voidaankin pitää voimavaroja tuottavana sosiaalisena pääomana. Vapaaehtoistyön ryhmät ja senioriosaaja-ryhmät ja senioriosaajakoulutus voivat toimia tällaisina ryhminä. Henkilöillä voidaan sanoa olevan niin kauan sosiaalista pääomaa kuin heillä on sosiaalisia suhteita (Heikkinen 2000). Sosiaalinen pääoma tuotetaan vuorovaikutuksessa, joka perustuu luottamukseen ja vastavuoroisuuteen. Senioriosaajien toiminnassa luottamuksen syntyminen on välttämätöntä. Yhteiset tapaamiset edistävät yksilöiden ja ryhmän sosiaalisen pääoman hyödyntämistä ja jalostumista. (Ks. Heikkinen 2000, Palonen & Lehtinen 2005.)

7 Luotettavuus ja eettisyys

Opettajien haastatteluaineisto muodosti tutkimuksen pääaineiston, jota täydennettiin koulutustilaisuudessa kerätyllä havaintoaineistolla. Tutkimuksen uskottavuutta lisäsi tutkijan perehtyneisyys oppimisteorioihin, aikuiseen oppijana ja osallistumisen havainnoitsijana senioriosaajakoulutukseen. Luotettavuutta pyrittiin osoittamaan taulukoin ja aineistolähtöisin esimerkein. (Ks. Kylmä ym. 2003.) Opettajille tehdyt haastattelut nauhoitettiin ja aineisto litteroitiin sanatarkasti.

Aineiston analyysin luotettavuutta saattoi heikentää se, että aineiston analysoimiseen ei ollut käytettävissä kahta rinnakkaisluokittelijaa, vaan tutkija itse analysoi koko aineiston. Luotettavuutta lisännee kuitenkin se, että senioriosaajakoulutukseen osallistuneille opiskelijoille tehty kysely antoi opettaja-aineiston kanssa samansuuntaisia tuloksia. Opiskelija-aineisto raportoidaan toisaalla. Opettaja-aineiston syvyyttä olisi voitu lisätä ensimmäisen analyysin jälkeen tehdyllä tarkentavalla haastattelulla. Haastattelussa olisi voitu täsmentää analyysin aikana heränneitä kysymyksiä ja saada perusteluja tehtyihin havaintoihin. Se ei kuitenkaan ollut mahdollista käytettävissä olleen ajan puitteissa. Tutkimuksessa saatuja tuloksia voidaan hyödyntää senioriosaajakoulutusta kehitettäessä, mutta tulokset eivät sellaisenaan ole siirrettävissä muihin senioriosaajien oppimistilanteisiin (ks. Kylmä ym. 2003).

Sekä opettajat että opiskelijat olivat tietoisia siitä, että koulutusta ja oppimista tutkitaan projektin eri vaiheissa. Opiskelijoiden ja opettajien anonymiteetti turvattiin hankkeen ulkopuolisilta. Tutkimuksesta saatua tietoa hyödynnetään senioriosaajien koulutusta ja opetussuunnitelmaa kehitettäessä.

8 Kehittämisehdotukset ja jatkotutkimushaasteet

Senioriosaajakoulutus suunniteltiin yhteistyössä Laurea-ammattikorkeakouluun, Vantaan sosiaali- ja terveystoimen vapaaehtoistyön tukiyksikön ja saksalaisen yhteistyötahon kanssa. Suomessa toteutettu senioriosaajakoulutus tuotti tietoa ikääntyvistä ihmisistä oppijana. Koulutuksessa pystyttiin hahmottamaan vapaaehtoistyön toimijoille uusia rooleja kuten toimiminen ryhmän vetäjinä ja toiminnan koordinaattoreina. Oman haasteensa koulutukselle ja toiminnalle tuo se, kuinka senioriosaaja uudenaikaisena vapaaehtoistyöntekijänä saadaan markkinoiduksi yhteistyötahojen tietoisuuteen ja voimavaraksi.

Väestön ikääntyminen haastaa koko yhteiskunnan kehittämään vaihtoehtoisia mahdollisuuksia kolmanteen ikään ehtineiden kansalaisten aktivoimiseksi (ks. STM 2001). Fyysisen, kognitiivisen ja sosiaalisen aktiivisuuden on havaittu edistävän toimintakyvyn säilymistä ja paranemista (esim. Sakari-Rantala 2003, Koskinen ym.2006). Senioriosaajakoulutus on yksi esimerkki seniori-ikäisten aktiivisuutta kehittävästä toiminnasta. Siksi koulutusta ja opetussuunnitelmaa on kehitettävä saatujen palautteiden perusteella ja tuotettava senioriosaajakoulutuksen opetussuunnitelma- ja toimintamallin lisäksi myös muiden tahojen käyttöön.

Koska senioriosaajakoulutus Suomessa on uusi, on tärkeä edelleen kerätä aineistoa sekä senioriosaajakouluttajilta että senioriosaajakoulutukseen osallistuneilta opiskelijoilta. Myös ammattikorkeakoulun opiskelijoiden ja senioriosaajien yhteisiä projekteja on syytä tutkia. Erityisen tärkeää on kuitenkin seuraavaa aineistoa kerätessä valita näkökulma, jossa tarkastellaan ryhmän vetäjäksi ja koordinaattoreiksi kasvamista sekä opettajien että opiskelijoiden näkökulmasta.

Haasteellisena voidaan pitää myös senioriosaajakoulutuksen vaikuttavuuden tai toimivuuden tutkimista. Vaikuttavuutta ja toimivuutta voidaan pyrkiä tutkimaan muun muassa selvittämällä senioriosaajien koulutuksen jälkeistä toimintaa senioriosaajien ja heidän yhteistyötahojensa arvioimana (ks. Kirkpatrick 1996).

Lähteet

Braun J., Burmeister J. & Engels D. 2004. SeniorTrainerin: Neue Verantwortungsrolle und Engagement in Kommunen. Leipzig: ISAB-Verlag.

Burmeister J. 2006. "Seniorosaajakoulutuksen esimerkki Saksasta" - The -EFI-Model programme. Luentomoniste.

Burmeister J., Heller A. & Stehr I. 2005. Weiterbildung älterer Menschen für bürgerschaftliches Engagement als seniorTrainerin. Ein Kurtzkonzept für lokale Netzwerke. Leipzig: ISAB-Verlag.

Gokhale AA. 1995. Collaborative learning enhances critical thinking. Journal of Technology Education 7 (1), 22-30.

Hakkarainen K. 2000. Oppiminen osallistumisen prosessina. Aikuiskasvatus 20 (2), 84-98.

Hattie J. & Timberly H. 2007. The power of feedback. Review of Educational Research. 77 (1), 81-112.

Havukainen P. 2006. Opettajat aluekehitystyössä: Seniorosaajahanke kolmannen iän kansalaisten aktivoijana. KeVer- verkkolehti 4. <<http://www.piramk.fi/kever/kever.nsf>>. Luettu 23.5.2007.

Heikkinen E. 2000. Elinajan piteneminen - onni vai onnettomuus? Gerontologia 1, 27-33.

Janhonen S. & Vanhanen-Nuutinen L. 2005. Asiantuntijuuden kehittyminen sosiaali- ja terveysalalla. Teoksessa S. Janhonen & L. Vanhanen-Nuutinen (toim.) Kohti asiantuntijuutta - Oppiminen ja ammatillinen kasvu sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: WSOY, 11-53.

Jonson RT. & Jonson DW. 1986. Action Research: Co-operative learning in the scientific classroom. Science and Children 24, 31-32.

Kettunen T. 2000. Neuvontakeskustelu. Tutkimus potilaan osallistumisesta ja sen tukemisesta sairaalan terveysneuvonnassa. Studies in Sport, Physical Education and Health 75. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Kirkpatrick D. 1996. Great ideas revisited. Training and Development. 50(1), 56-59.

Koskinen S. 2004. Ikääntyneiden voimavarat. Teoksessa: Ikääntyminen voimavarana. Tulevaisuusselonteon raportti 5. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33. Helsinki: Edita Prima Oy, 24-90.

Koskinen S., Martelin T. & Sainio P. 2006. Iäkkäiden toimintakyvyn kohentaminen välttämätöntä. Duodecim 122 (3), 255-226.

Kumpulainen K. 2000. Yhteistoiminnallinen oppiminen vertaisryhmässä. Kasvatus 33(3), 252-265.

Kyngäs H. & Vanhanen L. 1999. Sisällönanalyysi, *Hoitotiede* 11 (1), 3-12.

Kylmä J., Vehviläinen-Julkunen K. & Lähdevirta J. 2003. Laadullinen terveystutkimus – mitä, miten, miksi? *Duodecim* 119 (7), 609-615.

Lamnek S. 2005. *Qualitative Sozialforschung*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.

Laslett P. 1989. *A fresh map of life. The emergence of the third age*. London: Weidenfeld and Nicolson.

Latvala E. & Vanhanen-Nuutinen L. 2003. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa S. Janhonen & M. Nikkonen (toim.) *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. Juva: WS Bookwell Oy, 21-43.

Lee M. 2003. Engaging the whole person through the practice of collaborative learning. *International Journal of Lifelong Education* 22 (1), 78-93.

Mattus M-R. 1994. HMI. Haastatteluopas perhekeskeiseen työhön. Sairaanhoidajien koulutussäätiö.

Mayring P. 2007. *Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.

Mezirow J. 1995. *Uudistuva oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus ja koulutuskeskus. Helsinki: Painotalo Miktor.

Määttä P. 1999. *Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt*. Jyväskylä: Gummerus.

Muhonen R. & Ojala H. 2004. Ajassa muuttuva kolmas ikä. *Gerontologia* 1, 10-17.

Nupponen R. 1998. What is counselling all about – Basics in the counselling of health – related physical activity. *Patient Education and Counselling* 33, 61-67.

Palonen T. & Lehtinen E. 2005. Yhdessä osaaminen sosiaalisen pääoman muotona: verkostanalyttinen näkökulma. Teoksessa P. Jokivuori (toim.). *Sosiaalisen pääoman kentät*. Jyväskylä: Kopijyvä Oy, 170 – 195.

Pelkonen M. 1994. *Lapsiperheiden voimavarat ja niiden vahvistaminen hoitotyön keinoin*. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen väitöskirja.

Robinson HA. 1994. *The Ethnography of Empowerment*. London: Falmer Press.

Sakari-Rantala R. 2003. Iäkkäiden ihmisten liikunta- ja kuntosaliharjoittelu. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES, Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 142. < <http://www.jyu.fi/sgt/142.pdf> >. Luettu 20.6.2007

Sarja A. 2000. Dialogioppiminen ryhmä- ja yksilötasolla hoitotyön kontekstissa. *Aikuiskasvatus* 20 (2), 99-108.

Siitonen J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Acta Universitatis Ouluensis E 37. Oulu: Oulu University Press.

STM. 2001. Terveys 2015 – kansanterveysohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:4. Helsinki: STM.

STM. 2003. Terveyttä ja hyvinvointia näyttöön perustuvalla hoitotyöllä. Kansallinen tavoite- ja toimintaohjelma 2004-2007. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2003:18. Helsinki: STM.

Tiisanoja M. 2002. Työn sukupolvi parhaassa työiässä. Hyvinvointikatsaus. Tilastollinen aikakauslehti 1, 24-27.

Tilastokeskus. 2007. Väestöennuste 2007-2040. <
http://www.stat.fi/til/vaenn/2007/vaenn_2007_2007-05-31_tie_001.html >.
Luettu: 19. 6.2007

Tones K. 1994. Health Promotion, empowerment and action competence. Royal Danish School of Educational studies 12, 163-183.

Vaarama M., Hakkarainen A. & Laaksonen S. 1999. Vanhusbarometri. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 3. Helsinki: STM.

Williams J. 1995. Educating for empowerment: implications for professional development and training in health promotion. Health Education Journal 54, 37-47.